

יאמרו דעת

גליון א', חשוון ע"ה
בענין טומאת אוכלין ומשקין

התעוררות ללימוד סדר טהרות
הרה"ג ישראל בונם שרייבר שליט"א

טהרות עוד דבר גדול, הרמב"ם בשילהי הקדמתו לסדר טהרות האריך בחובת לימוד סדר זה וכתב שם בתוך דבריו וז"ל, אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל משכחת דיני הטומאה והטהרה וכן למה שצוה ה' יתב' הנביא בשאלה מזה אמר לו שאל נא את הכהנים תורה והנה הוא התורה בסתם הוא הלימוד בטומאה וטהרה וידיעת דינם. וכן ג"כ אמרו בטומאות וטהרות הן הן גופי תורה ואין הוא המביא לרוח הקדש כמו שאמרו וטהרה מביאה לידי קדושה כו', ע"ש, ובמושכל ראשון דבריו מפליאים מה ענין זה לטהרה מביאה וכו' דשם הרי אין הכוונה ללימוד סדר טהרות כ"א לטהרת הנפש כפשוטה במעלתה העליונה, אבל כעין זה מבואר נמי בסנהדרין סח א שר"א הגדול התשובה האחרונה שהשיב בחייו היתה טהור ויצאה נשמתו בטהרה, וגז"צ"ב דוכי מפני שההלכה האחרונה שהורה היה טהור לכן יצאה נשמתו בטהרה, ומה ענין הוראת הלכות טהרה ואמירת המלה טהור לטהרת הנפש, וכן אמרו בב"מ פו א על רבה בר נחמני שהורה טהור ויצאה נשמתו בטהרה, והוא צ"ב כנ"ל.

אכן כבר האריך הרמח"ל בהקדמתו לקל"ח פתחי חכמה שאין ידיעת התורה כידיעת שאר חכמות שהוא ידיעה בעלמא אלא הוא אור מציאותי שנכנס בנשמתו של אדם וכו' ע"ש, וכאשר מתווסף לאדם ידיעה בתורה יש בתוכו מציאות של תורה והוא מתחבר עם התורה שבקרבו ונעשה אחד עמה, ויעו"ש שכ' שאם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם, והוא מהטעם הנ"ל כי אז נעשו הם חפצא של תורה ואין לרע שום שליטה בקדושת התורה, וכיו"ב מבואר במדרש שוח"ט בקרא דבלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך, ע"ש. ומאחר ואיסתכל באורייתא וברא עלמא, הרי דכל דבר שיש בבריאה יסודו ושרשו הוא בתורה, וכל חלק בתורה יש את החלק בבריאה שהוא כנגדו, והדברים עתיקים, ועי' בהקדמת הרמב"ן לחומש, וממילא כח הטהרה שיש בבריאה שורשו הוא בהלכות טהרה, וכאשר מתווסף באדם ידיעה בהלכות טהרה מתווסף בקרבו ובתוכו עוד טהרה וממילא גובר בו כח הטהרה, ולכן כשאמר טהור וחידש הלכה בהלכות טהרה הרי באותה שעה נתעטף בתוספת טהרה מחודשת בקרבו ויצאה נשמתו בטהרה, וזהו מש"כ הרמב"ם דהדרך להגיע לדרגת טהרה הוא ע"י לימוד סדר טהרות. והרי לנו דרך קלה ופשוטה להגיע לדרגה העליונה של טהרה ע"י שני משניות, ומי זה לא יחפץ בכך.

גרסי' במד"ר פרשת מצורע, ר' חנין דציפורין פתר קרא בתלולית זו של עפר מי שטפס מהו אומר מי יכול לקצות את זו מי שפקח מהו אומר הריני קוצץ שתי משפלות היום שתי משפלות למחר עד שאני קוצץ את כולה כך מי שטיפש אומר מי יכול ללמוד את התורה נזיקין ל' פרקים כלים ל' פרקים מי שפיקח מהו אומר הריני שונה שני הלכות היום שני הלכות למחר עד שאני שונה את כל התורה כולה וכו', וצ"ב דלכא' אין המשל דומה כלל לנמשל, כי במשל אה"נ אין אפשרות לקצץ כל התלולית, אבל לקצץ ב' משפלות אפשר, וכל פעם כשהוא קוצץ ב' משפלות הוא קוצץ רק אותם, אבל בנמשל הלא הטענה היא שא"א לידע כ"כ הרבה, ומה יועיל לו שלומד כל יום ב' הלכות, אבל הוא עדיין צריך מחר לידע גם את הב' הלכות של אתמול ועדיין הוא ל' פרקים.

אמנם כן נכון הדבר שלקצץ את כל התלולית א"א, אבל הטעות היא כי כל תלולית מורכבת מהרבה משפלות קטנים, ואם משפלה קטנה אתה יכול אזי אתה יכול את הכל, כל דבר גדול אם אתה מתייחס אליו כמקשה אחת הוא מעבר לכוחותיך, אבל ההתייחסות הזו איננה נכונה, כי כל דבר גדול מורכב מהמוני דברים קטנים, והמוני דברים קטנים אינם מסובכים יותר מדבר אחד קטן, וכן כאן, לדעת את הכל א"א, אבל לדעת שני משניות אפשר, וכאשר ה' פרקים הופכים להיות אוסף של הרבה הרבה ב' משניות אז זה לא יותר מסובך מב' משניות גרידא, ובכל נסיון בחיים הוא הרי כך, שכשאתה פורט את המאבק לפרוטות קטנות אתה מנצח בו, כיון שאינך עומד מול הר גדול אלא מול המון גרגירי חול קטנים.

אם הדברים נכונים ביחס לידיעת התורה בכל מקום באופן כללי, על אחת כמה וכמה שהדברים נכונים ביחס ללימוד סדר טהרות, הרתיעה הטבעית הקיימת בזה היא כי הוא סדר גדול שמורכב מהמוני המוני מושגים חדשים, שאינם קשים בעצם יותר מהמושגים שאתה מכיר בב"ק ובשבת וכו', רק שהם מושגים חדשים שאין לך בהם שום ידיעה, וכמות ענקית כזו של חוסר ידיעה מוחלט מייאש מתחלה, וכאן הטעות, שתי משניות אתה יכול לדעת גם אם זה מושגים חדשים, והרי אין שום קושי בללמוד כמה מושגים בודדים חדשים, ובכן, כל הסדר הגדול הזה מורכב מהרבה הרבה שני משניות בודדים, ולכן אין בזה שום קושי.

אכן מלבד החיוב לדעת סדר טהרות כשם שצריך לדעת את כל חלקי התורה האחרים, זולת זאת יש בלימוד סדר

לעילוי נשמת מרת חנה בת ראובן חי ע"ה נלב"ע ט"ו חשוון תשנ"ז

טומאת אוכלין בגרעיני פירות הרב ישראל מאיר טבצני'ק

בעוקצין (פ"ב מ"ב) תנן, כל הגלעינין מיטמאות ומטמאות ולא מצטרפות. ומבואר שגרעיני פירות דינם כידות האוכלים, ע"ש בר"ש ובר"מ. ואמנם הרא"ש שם תמה היכי חשיב הגרעין שבתוך הפרי יד לאוכל, ולכן כתב דהעיקר הוא כג' ומצטרפות, דחשיב הגרעין שומר שאם ינטל הגרעין יתקלקל הפרי. הרי שנחלקו קמאי אי הגרעין חשיב יד או שומר, אכן הא מיהא דהכל מודים דאין לו תורת אוכל לקב"ט מצד עצמו. והנה גבי ערלה תנן (ערלה פ"א מ"ח) דהגרעינים אסורים משום ערלה, ונחלקו הראשונים בטעם הדבר, דעת התוס' (ברכות ל"ו ב') דחשיבי כפרי, וכתבו ללמוד מזה דברכת גרעיני הפירות היא בפה"ע, אמנם הרשב"א שם כתב דדברי התוס' אינם מחוורים, דהא דאסירי משום ערלה הוא מדאיתרבו מאת פרי, את הטפל לפרי, ולא משום דאינהו גופייהו חשיבי פירי, ולהכי אין ברכתן בפה"ע. ובבהגר"א (או"ח סי' רב) כתב דהעיקר נראה כדברי הרשב"א, דכן סתם מתני' דפי"א דתרומות ובבכורים ובעוקצין דגרעינין אינן פרי כלל. הרי דנקט דמתני' דגלעינין אינן מצטרפות מוכח דלא כדעת התוס' דחשיבי כגוף הפרי, וכ"כ גם באבן העזר שם, עיי"ש.

ויש ללמוד מדבריהם ב' דברים מחודשים, הא' דפשיטא להו דעל שיטת הרשב"א ל"ק ממתני', ואף דאיתרבו לאיסור ערלה אין דינן כשומר, ואכמ"ל בזה. ועוד דלדברי התוס' דפרי נינהו פשיטא דמצטרפין. ובזה יש לתמוה טובא מה עניינם זל"ז, דנהי נמי דנקטו רבותינו בעהתו"ס דגרעינים חשובים מכלל גוף הפרי, מכ"מ זה אינו שייך אלא בדינים התלויים בשם פרי, כערלה וברכה, וכיוצ"ב, אבל טומאה אינה תלויה בשם פרי, אלא בשם אוכל, שהרי גם אוכלים שאינם פירות נטמאים בטו"א, וא"כ הרי י"ל גם לאידך גיסא דפרי שאינו אוכל אינו נטמא, וא"כ אפי' אם הגרעין הוא חלק מהפרי, מכ"מ אינו חלק מהאוכל שבפרי, וע"כ אינו מק"ט כ"א מדין יד. ולבאר הדבר נקדים דהנה מצינו בכמ"ד דשומר אוכל, אע"פ שאין תועלת בשמירתו לאכילת הדבר אלא לענין אחר, אפ"ה דינו כשומר, כדמוכח משרשי ירקות שעקרן לשותלן (עוקצין פ"א מ"ב, ועי' חזו"א סי' א סק"ו) וממש"כ הר"מ בפיה"מ (שם מ"ה) בשרביט של קטניות שרוצה במשמושן, ובכשות שלפני התגר (שם רפ"ב) שתועלתה במראית עין הקונה, ולא בשמירת גוף האוכל וקיומו לצורך האכילה.

ולכא' הדברים צ"ב, שהרי גם האוכל עצמו אינו מקבל טומאה אלא מחמת שעומד לאכילה, ואילו היה פרי שאינו ראוי לאכילה אלא שיש בו שימושים אחרים, כגון שהתגר מעמידו בחנותו למשוך לב הקונים וכדו', הרי פשוט שאינו מקבל טומאה, וא"כ אין השומר שאין לו תועלת לאכילה יכול להחשב כאוכל משום שמשמש שימושים אלו. ובהכרח שבדין טומאת אוכלים לא רק מה שנאכל מקבל טומאה, אלא החפצא דהאוכל מקבל טומאה, ולכן כל גוף הדבר הנאכל מק"ט ולא רק האוכל שבו, ולכן גם השומר שע"י שמשמש את הדבר הנאכל חשיב גוף אחד עמו ונטמא עמו, ולא משום שהשימוש שלו חשוב כאכילה, אלא שע"י השימוש נטפל להחשב כהחפצא דהאוכל וכל שהוא חלק מהדבר הנאכל חשיב אוכל לטומאה.

ולפי"ז אם יהיה לנו פרי אחד שמקצתו אינו ראוי לאכילה, פשוט שכולו יקבל טומאה, שהרי לא רק מה שנאכל נטמא אלא כל שהוא גוף אחד עם הדבר הנאכל, וכדחזינן מהא דשומר נטמא, וכש"נ. ומעתה מבואר היטב מה שנקטו הגר"א והאהעו"ז שלדעת התוס' שהגרעינים חשובים גוף הפרי היה ראוי שיצטרפו, ואף שהגרעינים אינם מיוחדים למאכל אדם, שהרי אי"צ שיהא כל חלק וחלק מהדבר הנאכל עומד לאכילה, כשם שאי"צ שישמש השומר לאכילה, וכל שהוא נחשב לגוף אחד עם הנאכל חשיב כגוף האוכל לטומאה.

אמנם לכא' הדברים נסתרים מהא דתנן להלן (מ"ג) הרמון והאבטיח שנימוק מקצתו אינו מצטרף וכו', וכ' הראשונים שם דמה שנימוק אינו חשוב אוכל, ומתבאר דכיון ואותו מקצת נימוק ואינו ראוי לאכילה אינו מצטרף לטומאה אע"פ שהוא גוף אחד עם הפרי. ואמנם הר"מ (בפ"ה מטו"א הכ"ב) כתב וז"ל, הרימון והאבטיח שנימוק מקצתו אין השאר חיבור לאותו שנימוק. ולכאורה מבואר דאדרבה הנימוק ג"כ נטמא, דאל"כ מאי נ"מ אם הוא חיבור לו או לא, וכבר תמה בזה החזו"א (סי' ב סק"ז). ובחזו"א שם בסו"ד הק' עוד לדעת הראב"ד דאוכל שהיה ראוי תחילה לאדם ונסרח ועדיין ראוי לכלב מק"ט, למה אין הנימוק מצטרף, ותי' בחד תי' דנימוק לא חשיב חיבור עם השלם אף שראוי לאכילה.

וצ"ל בביאור הדבר דכיון ואי"ז צורת הפרי, ואדרבה הוי קלקול וריעותא בו, והדרך להסירו, לכן אינו נחשב אפי' כב' אוכלים המחוברים זל"ז. ולפי"ז הרי ניחא ג"כ מש"כ הר"מ דאין הנשאר חיבור לאותו שנימוק, דבאמת לא פקע מהנימוק דין אוכל, ואפשר שעדיין הוא ראוי לאכילה, וכמש"כ החזו"א לדעת הראב"ד ורק דאינם חיבור זל"ז. ולפי"ז יש לקיים הדברים גם לפי הראשונים במתני' דהנימוק אינו חשוב אוכל, די"ל דכ"ז הוא רק משום שבנימוק יש גריעותא בהחיבור, וכמתבאר מדברי הר"מ, וממילא אינו נידון כגוף אחד עם הפרי וגרע מגרעינים שהם מעיקר צורת הפרי.

מעלת שלם לברכה וללח"מ הנלמד מדיני טבול יום הרב א. אליהו ונדרוולדה

במשנה ריש טבול יום מבואר חילוק בדין חיבורין של טבו"י לשאר הטומאות. והנה הא דגבי טומאה דטבו"י בעינן חיבור אוכלין יותר משאר הטומאות, היינו דטבו"י אין אוכל מטמא אוכל, ובנגיעה לחוד לא סגי, וכל הנך דמטמאין בטבו"י, היינו משום דהוי כחד וכאוכל עצמו, מיהו בשאר כל הטומאות בנגיעת אוכל באוכל לחוד נמי מיטמא, דאוכלין מטמאין אוכלין [ויעוי' ירושלמי חלה פ"ג ה"ה פלוגתא דר"י ור"ל אי הוי חיבורי אוכלין בטבו"י מדאורייתא או מדרבנן]. והנה ברא"ש [ברכות והביאו בב"א או"ח קס"ז] ז"ל ומייתי לה מדתנן [פ"ג מ"א] אוכל שנפרס ומעורה מקצת ר"מ אומר אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו הרי הוא כמוהו, ר"י אומר אם אוחז בקטן והגדול עולה עמו הרי הוא כמוהו ע"כ, וקי"ל כר"י דעד שיהא הגדול עולה עם הקטן עיי"ש, וכ"כ בשו"ע [שם ס"א] דהמברך צריך שיחתוך הככר קודם שיברך כדי שלא יהא שיהוי בין הברכה לאכילה, וכתב ז"ל וצריך לחתוך מעט שאם יאחז בפרוסה יעלה שאר הככר עימו, שאל"כ חשוב כפרוסה, ויניחנה מחוברת לפת ויתחיל לברך, ואחר שסיים הברכה יפרידנה, כדי שתכלה הברכה בעוד שהפת שלם וכו' עכ"ל [ומש"ש הרמ"א דבשבת לא יחתוך הככר עד אחר הברכה, לאו משום דבלא"ה ל"ח שלם ללח"מ, אלא דחיישי' שמא תשבר כולה קודם הברכה או שמא יחתוך יותר מדאי עד שלא יעלה הככר עימו, וכמ"ש במ"ב שם סק"י עיי"ש]. ובעיקר דינא דכ' הרא"ש דגמרינן לענין שלם המשך בעמ' ו'

אוכל שטפה בכמה שיעור הרב אברהם דוד קולרנסקי

במשנה טהרות פ"ג: "כביצה אכלין שהניחן בחמה ונתמעטו הרי אלו טהורים ואין חיבין עליהן משום פגול נותר וטמא הניחן בגשמים ונתפחו טמאין וחיבין עליהן משום פגול נותר וטמא". מקמ"ל מתני' דהא דתנן ברישא דבצמק הרי אלו טהורים ואין חיבין עליהם הנ"מ כל זמן שלא חזר ותפח, אבל כשחזר ותפח נחשב שחזר לשיעורו והרי הן טמאין וה"ה דחיבין עליהם משום אכילת איסור, ויעויין במנחות דף נ"ד ע"ב דדייק מהכא דאין דיחוי באיסורים. ויעויין בגמ' במנחות דף נ"ד דאמרין דהא דחזרו ותפחו דנים את שיעורם כמו שהם אחר שתפחו, הנ"מ היכא דהיה בהם שיעור מעיקרא אלא דצמקו וחזרו ותפחו, אבל היכא דלא היה בהם שיעור מעיקרא ותפחו, אינם משערים אותם כדהשתא אלא מדרבנן, וטומאתן ואיסורם הוי רק מדרבנן, אבל מה"ת חשיבא כאין בהם שיעור.

ויש לחקור בביאור הדבר דחלוק אי היה בהם שיעור מעיקרא ללא היה בהם שיעור מעיקרא, האם יטוד החילוק הוא דכל מה דאמרין דהמים שבלעו משלמים את שיעורם היינו אלא בגונא שהיה בהם מעיקרא שיעור זה ובכה"ג שייך לצרף את המים שבלעו אבל היכא דלא היה בהם שיעור זה מעיקרא א"א לומר דע"י המים שבלעו זהו שיעורם, או דלמא דבכל ענין שבלעו מים שייך לומר דהמים שבלעו משלמים את שיעורם, אמנם הנ"מ היכא דהיו חפצא דאיסורא מעיקרא או חפצא דדבר טמא מעיקרא בכה"ג שייך לומר דהמים שבלעו משלמים את שיעורם להיות כמו שהם עכשיו, אבל היכא דבלא המים שבלעו כלל לא היו חפצא דאיסורא וחפצא דטומאה משום דלא היה בהם כשיעור בהא לא מצרפינן את המים שבלעו להשלים שיעורם.

ויש בזה נפק"מ גדולה בחקירה זו היכא דהיה בו מעיקרא כזית או כביצה ותפח ונעשה כשני זיתים וחתכן לשנים, האם אמרין דהך תפח אסור דהא היה בו שיעור גם קודם שתפח, או דלמא כיון דמעיקרא לא היה כשיעור זה א"כ נחשב הך תפח כאורא בעלמא ואין דנים אותו אלא כשיעורו שבתחילה, ויעויין בחזו"א עוקצין סימן ג' סק"ה דכתב דחתיכת נבילה שבה ב' זיתים ותפחה ויש בה ג' זיתים וחתך שליש ממנה טהור, כיון דכזית זה לא היה בו מעיקרא כזית בלא תפיחה, והיינו דפשיטא דכל מה שתפח יותר ממה שהיה בתחילה אינו משלמים שיעורו והרי הוא כאורא בעלמא וכן נקט בשו"ת מהר"ם ש"ק או"ח סימן רנ"א, אמנם יעויין באגרות משה או"ח ח"א סימן ע"א שנקט דבהיתה חתכה גדולה של כמה זיתים והניחן בגשמים ותפחו ונעשו עשרים וחתך ממנה כזית חיב אף שאין שם מעצם האיסור אלא חצי זית, שהרי הטעם שכאשר לא היה בו כזית בתחילה ונתפח אינו נחשב כיש בו שיעור דאורייתא, הוא מפני שבתחילה היה טהור ומותר, אבל כשהיה בו כזית שהיה דבר אסור וטמא כשתפח ותפח אף ביותר ממה שהיה בו מעיקרא שפיר מחשיבים את שיעורו כלאחר התפיחה.

בענין שיעור לטמאות טומאת אוכלין הרב אליהו סנדומירסקי

כתב הרמב"ם פ"ד מהל' טומאת אוכלין ה"א וז"ל: וכמה שיעור לטומאה לטומאת עצמן בכל שהן ואפילו שומשום או חרדל מתטמא שנאמר כל האוכל אשר יאכל כל שהו ואין אוכל מטמא אוכל אחר או ידיים או משקין עד שיהיה בו כביצה בלי קליפתה עכ"ל ומקורו מדברי הספרי הובא ברש"י פסחים ל"ג ע"ב ד"ה בכביצה, ובתוס' שם ד"ה לאימת מתכשרי פליגי עליו וכתבו להוכיח דרש"י בחולין פ"ב ע"א הדר ביה וס"ל דאף לקבל טומאת אוכלין ג"כ בעינן כביצה ודברי הספרי הוי אסמכתא בעלמא, והיינו דהוי חומרא מדרבנן דמקבלים טומאה בכ"ש אבל מדאורייתא בעינן כביצה אף לקבלת טומאה.

ובמשנה למלך הקשה על הרמב"ם מדברי הגמ' בברכות מ"ט ע"ב ובפסחים מ"ט ע"ב דאמרין חזרתו כטומאתו מה טומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה, דמוכח שם דבין לר"י ובין לר"מ פחות מכביצה אינו מקבל טומאה, ואין לומר דהתם נקט שיעורא דלטמא אחרים, חדא דלישנא דטומאתו מוכח דבטומאת עצמו משערין דקי"ל דאין אוכל פחות מכביצה מקבל טומאה, ותו מה ראה להשוות חזרתו למה שמטמא אחרים ולא לטומאת עצמו בכל שהו עיי"ש. אולם אפש"ל דדבריו אינם מוכרחים דבאמת רש"י ורשב"ם בפסחים ק"כ ע"ב פירשו דעיקר הכוונה הוא מלטמא אחרים ובהא כו"ע מודים דבעינן כביצה וכ"כ בהדיא הר"מ בפיה"מ והיינו לשיטתו.

ומה שהקשה המשל"מ מסברא אמאי נדמה חזרה לטומאת אחרים ולא לטומאת עצמו, אפש"ל בפשיטות דלכאורה עיקר חשיבות אוכל הוא רק באופן שיש בכוחו להעביר את טומאתו אף לאחרים, היינו כשהוא גופא טמא ומטמא גם אחרים, לאפוקי כשהוא רק פסול והיינו דיש בו טומאה עצמית ואין בכוחו להעבירה הלאה כגון טב"ו וכדו', ולהכי מסתבר טפי ששיעור חזרה נמדד באוכל חשוב שראוי לחזור עליו, ועיקר חשיבותו הוא בזה שיכול לטמא אחרים אבל לגבי טומאת עצמו לא הוי כלל חשיבות, ומיושב שפיר שיטת הרמב"ם.

עוד הקשה המשל"מ מדברי הגמ' בחולין דף ל"ד ע"א דקאמר מצינו שהמאכל חמור מן האוכל, דאילו מאכל בכביצה ואוכל עד דאכל חצי פרס וב' סוגיות אלו צריכות יישוב אליבא דמ"ד דכל שהו מקבל טומאה מה"ת.

אולם נראה דהנה אמרין שם בגמ' דר' יהושע סבר שהאוכל אוכל ראשון נעשה גופו שני לטומאה, וטעמו כיון שמצינו שהמאכל חמור מן האוכל, דהמאכל בכביצה ואוכל עד דאכל חצי פרס ואנו אין נעשה אוכל כמאכל, ופירש"י שם (עפ"י הגהת השיטמ"ק) דאילו המאכל מקבל טומאה מכביצה אוכלין טמאין שנגעו בו, ואילו אדם האוכל אוכלין טמאין אינו טמא אא"כ אכל חצי פרס עכ"ל.

וכונתו דבעינן שיעור כביצה רק כדי לטמא אחרים דהיינו כביצה אוכלין טמאים שנגעו בו, והם המטמאים, אך האוכל עצמו שיעורו בכל שהו וכ"כ שם רבינו גרשום בהדיא, וזה מוכרח בסוגיא דאל"כ איך נפרש הא דאיתא בסיפא דאדם אינו מקבל טומאה אא"כ אכל חצי פרס, והתם ע"כ מייירי על המטמא דהמטמא צריך להיות יותר גדול, כשיעור חצי פרס, אבל לגבי האדם שנטמא לא שייך לחלק בין אדם גדול לקטן וברור שאדם יותר גדול מכ"ש, וע"כ כל הדמיון הוא על המטמא, וכיון שכן נראה דה"ה ברישא לגבי כביצת טומאת אוכלין מייירי ג"כ במטמא דלטמא אוכל בגודל כל שהו בעינן ג"כ חשיבות אוכל כזה בגודל כביצה, וכשיטת הרמב"ם.

אולם בהגהות הב"ח שם ברש"י כתב וז"ל: דאילו המאכל קיבל טומאה בכביצה מאוכלין טמאין שנגעו בו עכ"ל ומשמע שלקבל טומאה בעינן אוכלין בכביצה וכהבנת המשל"מ, אך דבריו תמוהים דאם איירי על המקבלים את הטומאה א"כ איך יפרש את הסיפא שם, משא"כ באדם דהתם ע"כ איירי במטמא ולא במקבל וכמש"כ לעיל, ומתורץ שפיר קו' המשל"מ על הרמב"ם.

מקצת דיני טומאת אוכלין ומשקין

הרב נתנאל יחזקאל רותם

א. מקרא מפורש בפרשת שמיני מכל האוכל אשר יאכל, ומשם נלמד שאוכל מקבל טומאה. כמו כן לומדים מאותה פרשה שמשקה ג"כ מקבל טומאה. ונחלקו התנאים לגבי טומאת משקין אי טומאת עצמים ומה שמטמאים אחרים הוא מהתורה או שרק טומאת עצמים מהתורה, וכמו כן יש הסוברים שאין טומאה למשקין כל עיקר מהתורה ומה שנאמר שם בפרשה הוא הכשר בלבד.

ב. אין אוכל מקבל טומאה והכשר בעודו מחובר לקרקע וכן מי גשמים ומעיינות המחברים אינם מקבלים טומאה עד שיתלשו לרצון.

ג. שיעור אוכל לטמא אחרים הוא בכביצה, ושיעור משקין לטמא אחרים הוא בטופח ע"מ להטפוח. משקה טמא מטמא את הכלים מד"ס ואין אוכלים מטמאים את הכלים. משקין שנטמאו אפ' בראשון או שני הרי הם תחילה, ואוכלין שנטמאו מראשון הרי הם שני ואי היה תרומה ונטמא משני הרי הוא שלישי.

ד. אוכל הוא כל דבר שנאכל לאדם. משקה הוא רק אחד משבעה משקין או תולדותיהם שהם: מים, יין, שמן, דבש, חלב, דם, טל.

ה. חלוק דין האוכל מדין המשקה בכך שכדי שאוכל יקבל טומאה צריך שתקדם לו מחשבה שהיא יחוד האוכל לאכילה. במקום שבני האדם אוכלים אוכל זה אינו צריך מחשבה להדיא כיון שסתמו עומד לאכילה. אך כדי שמשקה יקבל טומאה יש להחשיבו, כלומר לחשוב מחשבה חיובית על המשקה לשימוש המשקה, וזהו הנקרא "רצון", ולפני כן אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר.

א. פסחים יז.

ב. ר"מ ריש הלכות טומאת אוכלין.

ג. ולענין שיעור קבלת טומאה באוכלין נחלקו הראשונים, די"א דאוכל מקבל טומאה בכל שהוא מתורה [רש"י בכמה מקומות וכן הר"מ פ"ד מטו"א], י"א מד"ס בכל שהוא ומהתורה בכביצה [ר"ת בתוס' בכמה מקומות וביניהם חולין קי"ח], וי"א שאף מדרבנן רק אי יש בו כביצה [רשב"א. ריש פרק המצניע].

ד. כל אלו מנויים בתוספתא טבול יום פ"ב.

ה. משנה טהרות פ"ז כלל אמרו בטהרות כל שהוא אוכל אדם וכו' וכן בעוקצין פ"ג כל האוכלין המיוחדים לאדם צריכים הכשר ואינם צריכים מחשבה.

ו. משנה פ"ד מכשירין שבעה משקין הם וכו'.

ז. תוספתא טב"י פ"ב. ענין מחשבה באוכלין הוא סברא, שכיון שהתורה אמרה טומאת אוכלין, א"כ רק דבר שהוא אוכל חשיב בפרשה זו, ומה שאינו נאכל אין לו טומאת אוכלין, וגדר שם אוכל הוא כל דבר שעומד לאכילה. והנה מצינו בכמה דברים שהם לא אוכל שלא מהני לחשוב עליהם דאומרים בזה בטלה דעתו, כיון שהוא יחוד האוכל למאכל ולשווי שם אוכל לאדם הוא תלוי במה שדרך בני אדם לאכול, וכן יכול לחשוב להאכיל לאדם אחר, ואפ' לישראל בעברה, וחשיב אוכל. כיון שהוא עומד לאכילה בשעה זו. אבל במשקין מה שצריך מחשבה אין הוא מאותו פרשה, והענין הוא שאוכל בפני עצמו חשיב אוכל גמור אלא שיש תנאי שכדי שיהא אוכל לענין טומאת אוכלין הוא צריך להיות עומד לאכילה, אבל במשקה כל זמן שלא חשבו עליו למשקה אין הוא חשיב משקה כלל, והמחשבה במשקין היא יצירתו לשם משקה, ובמשקה לא מהני אי סתמא דבני אדם משתמשים במשקה זה אלא צריך מחשבה פרטית על כל משקה שבא כעת ולא יהני ליה מה שעומד לשימוש בסתמא, ומה שאין כן באוכלין דסתם מה שבני אדם אוכלין כן הוא סיבה להיות כאוכל. וכן במשקין לא שייך ענין בטלה דעתו, כגון אי היה מקום שלא היה מצוי חלב, או שהיה מצוי ולא היו משתמשים בו אלא שימוש אחר שאינו אוכל כגון להדיח בו כלים וכדומה, אי חישבו לאוכלין היה בטלה דעתו, אבל אי חישבו למשקין היה מטמא כי דין שבעה משקין הוא דין תורה רק במשקין הללו וזוהי החשבתם, אבל אוכלין רק מה שהוא נאכל על ידי בני האדם חשיב לאוכל. [ומיירי בדבר שלא היה מהני מחשבה לאוכלין כגון שהיה בטלה דעתו, אבל במשקין כל דבר שהתורה חשבה למשקה לא בטלה דעתו].

ח. בתוס' הרא"ש חולין לו: הביא את דברי המהר"מ מרוטנבורק שכתב שמשקה יכול לקבל טומאה ללא מחשבה, וכל מה שצריך מחשבה הוא רק לגבי להכשיר את האוכלין והרא"ש שם חלק והביא הרבה ראיות לזה שכל שהוא משקה הוא משקה בין לטומאה ובין להכשר, "וחד טעמא הוא דכל הנקרא משקה מטמא ומכשיר וכל כמה דלא אחשביה אין שם משקה עליו", וכן איתא בחידושי הרמב"ן שבת קמג: שהביא בשם רבנו משה ברבי יוסף שסובר שמשקין ללא מחשבה מטמאים, והרמב"ן שם חלק עליו.

ו. מחשבה לאוכלין היא מחשבה לאכול את האוכל לשובע^ט. ולכן תבלין בפני עצמו אינו מקבל טומאה^ז. אך אגב האוכל מקבל טומאה.

ז. אין בנמצא חפץ שיהא עליו בשעה אחת גם שם אוכל וגם שם משקה^ח. כמו שבכל הטומאות לא יתכן כלי שהוא אוכל^י. אמנם, יתכן שיהיה דבר שפעמים הוא אוכל ופעמים משקה. כגון דבש שחישבו לאכילה לפני שנהיה למשקה מטמא טומאת אוכלין ולא טומאת משקין^י.

ח. נחלקו הראשונים בדין מי פרות, שהם סחיטה בכוונה^י של פרי או עץ ללא תערובת מים. דעת הר"מ^{טו} שהם לא אוכל ולא משקה, וגם אי חישב עליו לאוכלין בטלה דעתו. ואילו דעת הראב"ד שהם מטמאים, ובפשטות טומאתם היא טומאת אוכלין לענין דבעי הכשר ושיעור כביצה, כיון שלא הוי משבעה משקין, ויש מהאחרונים שסוברים שטומאתם היא טומאת משקין, וכל המקומות שמצינו שאין מ"פ מקבלים טומאה הוא דווקא במי פרות שיצאו מעצמם אבל כל המתמזה בכוונה טמא.

ט. מי פרות^{טז} שנתערב בהם מים כלשהוא הוא מח' תנאים^{יז} האם נהיה דינם כמשקה או דאזלינן אחר הרוב, אך הכל מודים בנתערב משקה אחר שאינו מים שהולכים אחר הרוב. ונחלקו הר"מ והראב"ד בהכרעה במח' זו, דעת הר"מ שדי בטיפת מים להחיל טומאה על כל המ"פ, ואילו דעת הראב"ד שאין חילוק ותמיד אזלינן בתר רובא^{יח}.

ט. ר"מ ריש טו"א ה"ו: "אלו דברים שאינן מקבלין טומאה אע"פ שבני אדם אוכלין אותן לפי שאינן נאכלין להנאת גופן אלא מפני שנותנין טעם במאכלות או מפני הריח או המראה", והביא שם הר"מ מהתוספתא דבש תמרים אינו לא אוכל ולא משקה, חישבו לאוכלין מטמא טו"א חשבו למשקין בטלה דעתו, והקשה החזו"א טב"י ד' ח' דהרי הוא חשב להכניסו לגופו ומה לנו במחשבתו אי לאכילה או לשתייה, ולקמן הקשה עוד שמה לי אי חשבו למשקין הרי אינו משבעה משקין ואמאי יקבל טומאת משקין, וכתב שאכילה היא לשובע ושתייה היא להרוות צמאון, ומחשבה שאינה ראויה בטלה, והטומאה שהיתה אמורה להיות אי חשבו למשקין היא טומאת אוכלין, כיון שהוא אינו משבעה משקין ובטלה מחשבתו להרוות צמאון.

י. ריש פרק העור והרוטב הקיפה מצטרפת, ובגמ' אמרו שהוא תבלין. ויעוין ברא"ש ובמשנה אחרונה טב"י פ"ב מ"ד אי כדי שתבלין יטמא צריך שיהא מחובר כדרך שמחברים האוכלין או די במה שנאכל אגב האוכל אפ' שאינו מחובר, כגון פרורים. יא. כך מתבאר בסוגיא בריש פ"ג דטהרות.

יב. כן מבואר בסוגיא דחולין קכט בדין מעשה עץ שימש, ויש לעיין בדין חיבת הקודש לפי חידוש הצ"ח שכלים במקדש יש עליהם גם טומאת אוכלין, א"כ גם במשקין באופנים מסוימים יתכן שיהא עליהם טומאה של חיבת הקודש.

יג. וכן יתכן זה לפי גרסת המאירי בגמ' נדה יז ששלג שחישבו למשקין מטמא טומאת משקין חשבו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין.

יד. דווקא שסחטו בכוונה, דדעת הראב"ד היא שמי פרות מקבלים טומאה וכל מה שמצינו שאינם מקבלים טומאה הוא ביצאו מעצמם, ובחזו"א דן בדברי הראב"ד אי הוא מחמת כוונתו או שכל שזב מעצמו אין בו מאיכות הפרי. אמנם לדעת הר"מ אין חילוק ובין כך ובין כך לא מקבל טומאה.

טו. ריש הלכות טומאת אוכלין. ונראה שם דנחלקו אי הוי משקה סרוח, דדעת הר"מ כיון דהוי זיעה בעלמא לא חשיב אוכל כלל, ודעת הראב"ד שעומד לשימוש כלשהוא, ויש לעיין במי פרות היום שרגילים לסוחטם, דאז אי אפשר לומר שבטלה דעת העושה כן, ויתכן שגם לפי הר"מ מקבל טומאה.

טז. ולדעת הראב"ד מיירי במ"פ שאינן מקבלים טומאה כגון שיצאו מעצמם.

יז. הוא תוספתא הובא בר"ש פ"ב דמכשירין: "מי פירות שנפל לתוכן טיפת מים כל שהן טמאים דברי ר"מ וחכמ"א הולכים אחר הרוב. ראב"י אומר אפ' בור ציר שנפל לתוכו טיפת מים כל שהוא טמא. נפל לתוכו יין דבש וחלב הולכים אחר הרוב". וכתב הר"מ פט"ו מהל' טו"א ה"ד שבמים די בכל שהוא, ובראב"ד שם חולק. וטעם הדבר לחלק בין מים לשאר משקין הוא מחמת שמים הוי אב למשקין והוי משקה חשוב, ואין כח במי פרות לבטלו, ומה שאין כן בשאר משקין אזלינן בתר רובא, כך מבואר בתוספתא הובא בר"ש ספ"ד דמכשירין.

יח. והמ"ב בסימן קנ"ח הביא בסתמא שליין שרף א"צ נטילה כיון שהמים שם אינן רוב, ושרף עצמו הוא כמ"פ, ונראה מזה שפסק דעת הראב"ד, ואי הוציאו את המים שהיו במי פרות כגון על ידי עיבוי [כדרך עושי שרף], הביא בחזון איש מכשירין שם בשם הגר"א שעדיין חשיב משקה, והטעם הוא שמים אלו החיתו טומאת משקין לכל התערובת, ואינו פוקע בכדי.

הערה לחזו"א...

מבואר במשנה טהרות פ"ג שהסוחט ענבים טמאים שיש בהם יותר מכביצה משקה היוצא מהם טמא, כיון שיצאה טיפה ראשונה נטמאת מהכביצה. היאך יתכן, שאדם סוחט ענבים טמאים ויש בהם הרבה יותר מכביצה, ובכל זאת המשקה טהור.

בשיעור אוכלין לקבלת טומאה הרב נחמיה הלברשט

איתא בתורת כהנים (פרשת שמיני, פרשת ז' פרק ט' ה"א) על

הפסוק "מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא" (ויקרא יא, לד) כתיב "אוכל – יטמא" מלמד שהוא מיטמא בכל שהוא, יכול יטמא לאחרים בכל שהוא "ל" אשר יאכל" האינו מטמא אלא בכביצה. [כ"ה בתו"כ לפנינו, וכך גרס רבינו ניסים גאון בשבת (צא). אך רש"י בפסחים (לג: ד"ה בכביצה) הביא דהתו"כ דריש מ"כל האוכל" מלמד שמיטמא בכל שהוא וכו', ולפנינו התו"כ דריש מ"כל" לדבר אחר עיי"ש]. מבואר להדיא בתו"כ דאוכל מקב"ט בכל שהוא. וכן הוא שיטת רש"י (בפסחים שם) דמן התורה אוכל מקב"ט בכל שהוא (וכ"כ תוס' שם בדעת רש"י דמה"ת הוא). [ועי' לקמן באות ו' דלרמב"ן דעת רש"י דהשעור כזית]. אולם שיטת ר"ת וסיעתו (בתוס' פסחים שם ד"ה לאימת, ובתוס' שבת צא. ד"ה אי לענין טומאה) דמה"ת אין אוכל מקב"ט אלא בכביצה, ורק מדרבנן מקב"ט בכל שהוא, והתו"כ הנ"ל אסמכתא בעלמא לדין דרבנן דאוכל מקב"ט בכ"ש. ושיטת הרשב"א (בשבת צא). דפחות מכביצה לא מקב"ט לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

ב. הנה לדעת הרשב"א (הנ"ל אות א') דס"ל דפחות מכביצה לא מקב"ט לא מד"ת לא מד"ס, צ"ב היאך יפרש דברי התו"כ (הנ"ל שם) דלהדיא דריש דאוכל כל שהוא מקב"ט. לכאורה אפשר לומר דיפרש כמאירי (בשבת שם) שתיירך דהתו"כ איירי בבריה, דלא אמרו שעור כביצה אלא באוכלין המכונסים כגון פת וכיוצא באל מה שהוא בריה בפ"ע מיטמא בפ"ע כגון אגוז ולוז וערמון אפי' חטה אפי' כעדשה אבל שאר אוכלין אין מקבלים טומאה אלא בכביצה עכ"ד. אך זה אינו דהא ברשב"א מוכח דפליג על המאירי בזה, דהא למאירי נמצא דאף גרגיר חרדל (שהוא בריה לעצמו כחטה) יקבל טומאה, ולהדיא ברשב"א (שם) דלא מקב"ט, עיי"ש שהקשה מהא דאמרינן (בחולין כה). דכלי חרס מטמא מאוירו, מנלן אמר ר' יונתן התורה העידה על כלי חרס (שכל מה שבתוכו יטמא) ואפי' מלא חרדל. [והיינו דאם לא מטמא מאוירו אלא במגע, נמצא דרק גרגירי החרדל הנוגעים בדפנות יטמאו ולא שאר גרגירי החרדל]. והקשה הרשב"א על עצמו, הרי חרדל הוא פחות מכביצה, אלמא דאפי' כל שהוא מקב"ט, ונדחק לפרש דלאו דוקא חרדל אלא מלא חתיכות כביצה. ואי ס"ל כמאירי דבריה מקב"ט אף בפחות מכביצה מה הוקשה לו הא גרגיר חרדל מקב"ט מדין בריה כגרגיר חטה.

ג. יש מקום לפרש דברי התו"כ באופן חדש, והוא ע"פ דברי התור"ד (בחגיגה כג:) שייסד דאוכלין שנוגעים זה בזה מצטרפים להשלים שעור כביצה אבל לא הו' אוכל אחד שאם נטמא במקצתו יטמא כולו, אלא החתיכה שנטמאה נטמאה והשאר טהורות. וביאור דבריו בהקדם הא דיש לחקור אם שעור כביצה הוא דין "בטומאה" שלא נתפסת על פחות מכביצה, או דין "באוכל", דרק באוכל כביצה יכולה טומאה להתפס, אבל לא דין בטומאה, וע"כ יתכן דבאוכל כביצה רק חלקו יטמא. ונראה בעזה"ת להוכיח דהוא דין באוכל מהמשנה בטהרות (פ"ג מ"ד, וכמש"כ הרע"ב שם במ"ג) דאף משקין מפקד פקידי שלא נטמאים, מ"מ מצטרפים לשעור כביצה של הענבים עיי"ש. ולפ"ז מבואר היטב דברי התור"ד, דכיון שנתבאר דשעור כביצה הוא רק לחשיבות ושם "אוכל", ס"ל לתור"ד דלזה סגי דהחתיכות נוגעות זו בזו דעי"ז יש להם חשיבות של כביצה אוכל, אבל לגבי הטומאה כיון שסו"ס חתיכות חלוקות הם ולא דבר אחד, אם נטמאת אחת לא יטמאו חברותיה, ומ"מ אותה חתיכה נטמאת אף שאין בה כביצה, דהא נתבאר דכביצה אינו דין בטומאה. ובזה יבואר היטב דרשת התו"כ (הנ"ל), דקאי על "הטומאה" ודריש מכל האוכל דאף אוכל כ"ש נטמא, ולא איירי גבי דין אוכל, דלעולם אפשר צריך שיהיה בדבר חשיבות אוכל כגון שיגע בחתיכות נוספות וכדו'. שו"ר בספר הישר לר"ת (בסי' רפב) שביאר כעיי"ז בתו"כ (עיי"ש והאכמ"ל). אך הרשב"א לא יכול לפרש כן בתו"כ, דהא מקושייתו (הנ"ל אות ב') מהגמ' בחולין, מוכח דפליג על התור"ד, וס"ל דאף כשנוגעים זה בזה [ואפי' הם בכלי א'] לא מצטרפים לשעור כביצה אוכל, דאם מצטרפים לק"מ.

וללח"מ מחיבור לטומאה יל"ע, דאפי' נימא דחזינן גבי חיבורי אוכלין דכה"ג חשיב חיבור, מ"מ מנ"ל דשלם נמי חשיב, דגבי טומאה סגי בחיבור כי היכי דליטמא בטבו", ומה"ת דכה"ג דהכר עולה עם הקטן הו' נמי שלם. והמבואר מדגמרי' דין שלם לברכה מחיבורי אוכלין בטבו", דע"כ אוכל שנפרס ומעורה דמטמא בטבו", היינו משום דהו' כחד ממש, ואינו חיבור בעלמא, הלכך ס"ל להרא"ש דמה"ט שלם נמי חשיב, ומצי לבצוע בשיעור שיעלה הגדול עם הקטן ועדיין מיקרי שלם, וה"ה נמי ללח"מ סגי בהכי דליחשב שלם.

ועוד תנן במתני' [שם מ"ג ד'] דחרחור [היינו שנשרף הלחם] פחות מכאצבע הו' חיבור לטבו", יותר מכאצבע לא הו' חיבור לטבו"י ואצ"ל לשאר הטומאות עיי"ש, והנה למש"כ הרא"ש דחיבורי אוכלין בטבו"י הו' חיבור לדין שלם לברכה וללח"מ, ה"נ י"ל במקום שנשרף הפת, כל דהו' יותר מכאצבע אינו חיבור, ולא מיקרי שלם, וכ"כ בשער אפרים [ס"א] ממתני' דטבו"י, אלא שהעלה שם בזה להיתר, הואיל וקי"ל דלא אמרינן כל העומד וכו', אע"פ דחרחור לאו חיבור הוא, מ"מ כל שלא ניטל השרוף עדיין שלם מיקרי [ועי' במ"ב קס"ח סק"ב ובשע"ת סק"א] אבל אי אמרינן דכל העומד וכו', ה"נ דגבי לח"מ ל"ח שלם, [ועיי"ש בשע"א מש"כ בדברי הגמ' ברכות פ"ז או"ה והביאו הב"י או"ח סי' קס"ז, דאפי' אין הכר עולה עמו אין לחוש לכך, כיון שסוף סוף עומד לבצוע ע"כ, דהיינו כדריבנא [חולין עב:] דכל העומד ליחתך כחתך דמי ואוכלא כמאן דאיפרת, וכיון דחזי' דמ"מ איקרי שלם, ע"כ דלא איכפ"ל כיון דמ"מ עומד לבצוע, וכבר כתב הב"י דיחידא הוא ואין טעם לדבריו, מיהו י"ל טעמיה דאפי' ל"א כל העומד וכו', מ"מ בזו כיון דבלא"ה עומד לבצוע דהכי דינו ומצוותו שיבצע הלחם בברכתו, הלכך לא איכפ"ל מה דהו' בכלל כל העומד, וע"ע במג"ג [שיה"ג קס"ז סוסק"א].

ומש"כ הרא"ש דכל שאין הגדול עולה עם הקטן ל"ח חיבור ול"ח שלם, ואע"פ דל"א כל העומד וכו', י"ל שאני היכא שהיא פרוסה אלא שעדיין מחוברת במשהו, כיון דאין לה דין חיבור לענין טומאה, ה"נ לענין שלם ל"ח חיבור, מיהו בנשרף דשפיר שלם הו', אלא דמחמת הדין דהשרוף כמי שאינו מחובר בעינן לומר דכנטול דמי ואינו שלם, זה לא אמרינן כיון דל"א כל העומד וכו' ועתה במציאות הוא שלם, שפיר דמי [איברא דגבי ברכה נראה כשלם סגי, ולכה"פ בדלית ליה אחר, וכדאיתא בשו"ע או"ח סי' קס"ח סעי' ב' עיי"ש, וללח"מ בשבת נמי נראה דמהני כמבואר שם, ועיי"ש במ"ב סק"ז, ואע"פ דלטומאה ל"ח חיבור]. ולהמבואר דכל דהו' חיבור לטומאה הו' חיבור לברכה ליחשב כשלם, וכל שאינו חיבור לטבו"י לא חשיב שלם לברכה וללח"מ וכמש"נ, מעתה יל"ע בב' חלות המחבורות, אי חשיבי כשנים לענין לח"מ, או דכיון שמחבורות כחד חשיבי, וצריך שיקח עוד אחת ללח"מ, והיינו מדתנן במתני' המכנס חלות על מנת שלא להפריש וכו' טמאים בטבו"י ואין צ"ל בכל הטומאות ע"כ, וכיון דכל דהו' ע"מ שלא להפריש הו' חיבור לענין טומאה, ה"נ למעלת שלם ולדין לח"מ יש לתלות דאי עשאן ע"מ שלא להפריש הו' חיבור וכחד חשיב, ואי עשאן ע"מ להפריש לא הו' חיבור וכתרי חשיב, ומהני נמי ללח"מ להחשיבן כשנים, ואין עולין להצטרף כאחד לשיעור כזית [ועיי' במשנ"א דהיינו בדלא חיברן מעיקרא אלא שכנסם וחיברן אח"כ, אבל בדהו' מחוברין מתחילה כשעשאן עיסה, לא מהני שעשאן ע"ד להפרישן, ומ"מ הו' חיבור לענין טומאה, וה"נ י"ל לניד"ד].

בדין טומאת אוכלין ההלה על אמ"ה הרב יצחק אוסטרון

בגמ' חולין דף קמח: ת"ר החותך כזית בשר מאבר מן החי חתכו ואח"כ חישב עליו טהור חישב עליו ואח"כ חתכו טמא. ביאור הדברים שבשר הפורש מאבר מן החי לא מטמא בטומאת אמ"ה והברייתא באה לחדש שאם חישב לאכול את הבשר הוא יכול להיות טמא בטומאת אוכלים ולכן אם חישב עליו כאשר הוא עדין מחובר לאבר הרי הוא נטמא מהאבר כמו כל טומאת אוכלים, והקשו תוס' שם בדף עב: איך חלה עליו טומאת אוכלים בשעה שהוא מחובר באבר הרי באותה שעה בלא"ה הוא טמא בטומאת אמ"ה ואיך חלה עליו טו"א הא שבע לה טומאה. ותירצו בזה"ל: וי"ל דטומאת אוכלין חמיר שראוי להצטרף עם פחות מכביצה אוכלין אבל קודם שיחשב עליהם לא היה ראוי להצטרף. עכ"ל. ביאור דבריהם שאפילו שכעת הכזית בשר כבר טמא בטומאת אמ"ה בכ"ז יש תוספת חומרא מחמת זה שחישב עליו שיהיה אוכל, והיינו בגוונא שיש בצק פחות מכביצה דבוק על הכזית בשר וע"י שהכזית בשר נעשה אוכל הוא משלים לשיעור כביצה שזהו השיעור הנצרך לקבל טו"א, וכיון שמצאנו תוספת חומרא לענין טומאת אוכלים לא אמרינן שבע לה טומאה.

והנה לכאורה פשוט שצריך למצא כאן חומרא בחלות הטומאה של טומאת אוכלים שאת החומרא הזו אין בטומאת אבר מן החי ולא מספיק למצא חומרא בעצם זה שהכזית בשר נעשה אוכל עפ"י מחשבתו, והנה בתוס' בב"ק עז. ד"ה פרה כתבו התוס' שאם יש כזית נבילה שחישב עליה לאוכל והדביק בו בצק והשלימו לכביצה הרי אותו בצק מקבל טומאה מן הכזית נבילה בעצמה, ומבואר בתוס' שאפילו שצריך שיעור כביצה לקבל טומאה אי"צ שיתחדש טומאה על כל הכביצה אלא אפילו אם הטומאה חלה רק על חלק מהכביצה סגי בזה, ומה שצריך שיעור כביצה היינו משום דבפחות מכביצה אין כאן חשיבות אוכל אבל אחרי שיש שיעור חשוב של כביצה אוכל מספיק לנו שיתחדש טומאה רק על חלק מהאוכל,

ולפ"ז יש להקשות בדברי התוס' כאן איזה חומרא יש בזה שחלה טומאת אוכלים על הבשר, הרי אפילו אם לא היתה חלה טומאת אוכלים על הכזית בשר ג"כ הכזית בצק היה נטמא כיון שהכזית בצק יכול לקבל טומאה מהאמ"ה אפילו אם הבשר לא יהיה טמא בטומאת אוכלים, דעצם זה שהבשר שהוא חלק מהאמ"ה הוא גם אוכל זה מספיק בשביל שהבצק יהיה נטמא על ידי האמ"ה כמו שכתבו התוס' בב"ק, ואין כאן חומרא בחלות הטומאת אוכלים אלא רק חומרא בעצם זה שנעשה אוכל ובכה"ג נראה פשוט דאמרינן שבע לה טומאה. וצ"ע.

צרוף אוכלין ומשקין לפסול גזויה הרב שלמה אליעזר פרסר

מבואר במשנה במעילה דף יז: וכן במקואות פ"י מ"ז, דכל האוכלין מצטרפין זה עם זה וכל המשקין מצטרפין זה עם זה לפסול הגויה, ונראה לדון האם אוכלין ומשקין מצטרפין זה עם זה לפסול הגויה. ופשטות לשון המשנה משמע דאין מצטרפין אלא דוקא האוכלין מצטרפין עם האוכלין והמשקין עם המשקין, אולם אוכלין עם המשקין אין מצטרפין ויש לידע אם כן ומ"ט. והנה בגמ' בחולין דף ק"כ ע"א, מבואר דאין האוכל והרוטב מצטרפין לטמא טומאת אוכלין, וביאר רש"י בד"ה "התם", דאין מצטרפין לטמא דאוכל ומשקה לא שוו שיעוריהו, ומה שגבי אכילה ביו"כ הרוטב שע"ג האוכל מצטרף היינו משום דיו"כ תלוי בייתובא דעתיה, ואין דומה להא דמבואר בגמ' ביומא דף ע"ג ע"ב, דאכילה ושתיה ביו"כ אין מצטרפין, דקים להו לרבנן דלא מייטבא דעתיה בהכי אבל בציר שע"ג ירק קים להו לרבנן דמייטבא. א"כ מבואר דגבי לטמא טומאת אוכלין כיון דאין שיעור המשקין והאוכלין שווה אין מצטרפין לטמא. אולם כ"ז לענין לטמא טומאת אוכלין במגע, אמנם לענין פסול הגויה עדיין איכא לספוקי, דעיין ברמב"ם ריש פ"ד מהלכות טומאת אוכלין, דכתב דשיעור אוכלין לפסול הגויה הוא בכביצה ומחצה, ושיעור רביעית נמי שיעורה בכביצה ומחצה, הרי דלענין פסול הגויה שיעור המשקין והאוכלין שווה, ושפיר יש מקום לדון דיצטרפו לפסול הגויה. (אולם שיטת הר"ש בטהרות פ"ב מ"ב, דחצי פרס היינו שתי ביצים, משום דס"ל דקיי"ל כמ"ד בעירובין דף פ"ג, דפרס ד' ביצים, אולם הרמב"ם ס"ל דפרס ג' ביצים).

והנה במג"א או"ח סימן ר"י ס"ק א', כתב דכל האוכלין מצטרפין לכזית וכל המשקין מצטרפין לרביעית לברכה אחרונה, אבל האוכל והשתיה אין מצטרפין. אולם בפמ"ג שם בא"א ס"ק (ציין לזה השעה) צ"ב ס"ק ה', כתב ע"ז בזה"ל "ומ"ש אכל ושתה אין מצטרפין י"ל ביוה"כ ביתובי תליא מלתא משא"כ ברכה נהנה מקרי דהא בשאר איסורין אין כל אוכלין מצטרפין משתי שמות עמ"א פ"ד מהמ"א, ומיהו למ"ד משקה רביעית דוקא ל"ש צירוף חצי זית אוכל וחצי רביעית משקה אין יצטרפו (דלא שוו בשיעוריהו) ועיין חמד משה" עכ"ל וע"ע בפמ"ג א"א סימן קצ"ז ס"ק ו', דהוכיח דמצטרפין מהא דבעינן קרא דנבילה ודם אין מצטרפין ואיכא למ"ד דמצטרפין, מוכח דאכילה ושתיה מצטרפין. הרי דנחלקו הפוסקים האם אוכלין ומשקין מצטרפין יחד להיחשב לאכילה, דעת המג"א דאין מצטרפין ודעת הפמ"ג והחמד משה דמצטרפין, על כן לשיטתם שפיר יש לדון דאכילה ושתיה יצטרפו לפסול הגויה כיון דאיכא ע"י כך שם אכילה. והנה ברש"י דביאר דהטעם דאין אוכלין ומשקין מצטרפין לטמא משום דלא שוו בשיעוריהו, משא"כ גבי יוה"כ מצטרפין משום דעכ"פ איכא יתובי דעתיה, נראה דשייך צירוף אוכלין ומשקין [באופן ששוו שיעוריהו כנ"ל לענין טומאת גויה להרמב"ם], אולם צ"ע דהגמ' ביומא דף פ' ע"ב, ביארה דביר"ל דהרוטב שע"ג הירק מצטרף, משום דכל אכשורי אוכלא אוכלא הוא, הרי דדוקא מהאי טעמא מצטרף הרוטב לאוכל אולם בעצם אין משקין מצטרפין לאוכלים. ובמשנ"ב שם ס"ק א', כתב טעמא דאכשורי אוכלא. ושור"ר דברש"י שם עמד בזה וצ"ע. ועיין בנצי"ב בחולין שם משכ"ב.

הערה לעיוני...

כתב התוס' רי"ד ריש יומא, שמה ששינינו בכל מקום כלי אבנים אינם מקבלים טומאה הוא דווקא בכלי אבנים גסים שאינם משופים היטב, אבל אי יעשה כלי מכלי אבן וישפיהו היטב יקבל טומאה, והיינו שסיבת אי קבלת הטומאה שיש בכלי אבנים אין הוא מחמת דהוי מין שאינו כתוב בתורה אלא מחמת אין עליו צורת כלי, ויעו"ש שכתב כן גם גבי כלי אדמה, אמנם כל הראשונים הבינו שטהרת הכלים האלו הם מחמת דלא הוי מין המקבל טומאה ולא משנה איזה כלי יעשה מהם. אמנם יש לעיין, הרי בגמ' שבת אמרו שכלי זכוכית טומאתם היא מדרבנן, ולית מאן דפליג בהא, ולפי התוס' רי"ד לא יהו כלי זכוכית אלא ככלי אבנים, והרי הם משופים היטב וראויים לתשמיש, א"כ אמאי אין בהם טומאה מהתורה לדברי התוס' רי"ד, ובשלמא לשאר הראשונים כיון דטהרת כלי אדמה הוא מחמת דלא כתיב בהו טומאה כלי זכוכית בכלל כלי אדמה, אמנם לדברי הרי"ד קשה, וצ"ע.

דבר המערכת

בגמ' ב"מ קיד: מסופר על רבה בר אבוא שפגש את אליהו הנביא בבית הקברות, ובין שאר השאלות ששאל רבה בר אבוא שאל את אליהו מדוע הוא עומד בבית הקברות [ברש"י שם הביא שי"א שאליהו הוא פנחס] א"ל אליהו: "לא מתני מר טהרות דתניא ר"ש בן יוחי אומר קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויין אדם ואין עובדי כוכבים קרויין אדם, אמר ליה בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא? א"ל לאמאי אמר ליה דחיקא לי מילתא". כלומר שהשיבו שגם בקושי בארבעה סדרים הנוהגים היום הוא לומד [ורש"י פרש שקדשים נוהג היום מדין בכל מקום מוגש לשמי וכו'], וכי יכול הוא להיות בקי בששה סדרים. ובתוס' שם כתבו: "ה"ג דתניא ר' שמעון בן יוחי אומר, דאינה משנה בשום מקום ועוד דמשניות אף של זרעים וטהרות היו שגורות להם כדמשמע בכמה דוכתין והא דקאמר בארבע לא מצינא בשיתא מצינא היינו בתוספתא", ומבואר שמה שאליהו שאלו מי לא מתני טהרות אין הכוונה על משניות מפורשות, שאת זה ודאי ידע, אלא הנדון היה על כלל הענין בשלמותו. וא"כ אנן לדידן, דלא מצינא, מ"מ את עיקרי הדברים ומשניות מפורשות, לא נניח. [ובפרט בענין זה של קברי עכו"ם הוא מח' ראשונים אי יש מ"ד שחולק על רבי שמעון בזה, וגם הסוברים שיש תנאים שחולקים, נחלקו אי הוא דין שמופיע במשנה ר"ת סובר שדין מדורות עכו"ם הוא תנא דחולק על רשב"י, ויש מפרשים שם אחרת, מ"מ בגמ' העור והרוטב לגבי לגיון העובר ממקום למקום שטמא הבית כיון שיש בו גולגולות של מתים, ורוב המתים הם עכו"ם, וכן אדני השדה [כלאיים פ"ח] רבי יוסי אומר מטמא באוהל כאדם, והרי אינו ישראל וכמו כן בת"כ לגבי סירני שהוא חצי אדם חצי דג חנניה אומר שטמא באוהל כאדם, ויש לעיין בגמ' בכורות ח, ואכמ"ל].

ב"ה אכשר דרא ונתרבו הלומדים בעניני טהרות בכל אתר ואתר, סדר טהרות כבר זמן רב אינו נחלת יחידים, נתרבו הספסלים העוסקים בענינים אלו, חבורות של לומדים קבעו זמן ללימוד עניני סדר זה, ספרי היסוד יצאו במהדורות מפוארות, וספרים של מחברי דורנו מנצנצים מבין המדפים. קובץ זה, הוא המשך לתנופה זו. הקובץ ביסודו פונה הן לעוסקים בענינים אלו, ומהווה במה לחידו"ת מגוונים בנושאים אלו, וכמו כן מטרתו היא גם להנגיש את הנושא, המושגים, הלימוד והענין שיש בסדר זה. הקובץ יוצא במתכונת מגוונת, בריבוי מדורים, כך שיעורר ענין בכל קורא, אם בהלכה, עיונים, קושיות, באורים והערות. מכיון הקובץ בתחילת דרכו, יתכנו שינויים במבנה הקובץ ומתכונתו, וכמו כן ישנם עוד רעיונות בנושא ועוד חזון למועד, נזמין את ציבור הלומדים ליטול חלק, ולשלוח תגובות וחומר שיעבור ביקורת, לגליון הבא שיצא בעזר ה' לקראת חנוכה. ואקווה לה' שיהא בו תועלת למעיינים, ותרבה הדעת.

המערכת

מ"פ לראב"ד בצרוף לפסול גזויה הרב שלמה אליעזר פרסר

שיטת הראב"ד בפרק א' מהלכות טו"א ה"ד, דמי פירות שסחטן למשקין הרי הם כעיקר הפרי ומקבלים טומאה, ודוקא ביצאו מאליהן אמרינן דאין מקבלים טומאה משום דחשובים זיעה, והגם דחשב עליהן דבטלה דעתו, עיי"ש דהוכיח דבריו. ודלא כשיטת הרמב"ם שם, דדוקא ז' משקין שהם י"ד שח"ט ד"ם מקבלים טומאה. ויש לעיין לשיטת הראב"ד, האם מי פירות חשובים כמשקין ומצטרפין למשקין או כאוכלים ומצטרפין דוקא אם אוכלים, (עד כמה דאין אוכלין ומשקין מצטרפין יחד לפסול הגזויה).

והנה ברשב"א בברכות דף ל"ח ע"א, הביא דברי הראב"ד דהא דמבואר דעל דובשא דתמרי מברכים שהכל משום דהוי זיעה, וקאי אליבא דר"י דפוסר את השותה משקין של תרומה מקרן וחומש, חילק הראב"ד דהיכא דכתשן הוי עיקר הפרי ולא גרע ממאי דסילקא, אבל משקין שזבו הם חשובים זיעה. מבואר דכל שכתשן בידים אין המשקין חשובים זיעה הפרי אלא הפרי עצמו ועל כן מברכין עליו ברכת הפרי עצמו, ונראה דהיינו טעמא דמשום דחשיבא כאוכל ולא כמשקה.

וכן עיין בצ"ח בפסחים דף דף י"ד ע"א אות פ"א, דביאר דלדעת הראב"ד דכל המשקין מקבלים טומאה, אין דין טומאתם מדין טומאת משקין אלא מדין טומאת אוכלין. וכן נקטו במקד"ד סימן מ"ג אות ג', ובחזו"א בטבול יום ס"ד ס"ק א'. וכן הוכיחו מדברי הר"ש במכשירין פ"ב מ"ג, שכתב בביאור דברי התוספתא דמי פירות שנפל לתוכן טיפת מים כל שהן טמאין, דהכוונה דע"י הטיפת מים הוכשרו המ"פ ומקבלים טומאה אם נגעו בשרץ. הרי מבואר להדיא בדבריו דמ"פ מקבלים טומאה כדעת הראב"ד, ומ"מ בעי הכשר ע"כ דחשובים אוכלין ולא משקין. א"כ לדבריהם שפיר יש לומר דלדעת הראב"ד שאר משקין מצטרפין עם אוכלין ולא עם משקין.

אולם עיין בחזו"א שם ס"ק י"ט, דכתב דכל שהוא דרך שתיה שיעורו ברביעית ואין תלוי בשם משקה, וכן לענין צירוף אכילה לשתיה אין תלוי בשם משקין, עיי"ש דהעלה זאת מדברי התוס' בזבחים דף ק"ט ע"א ד"ה "עולה", דשרה פתו ביין שיעורו בכזית, הרי דכל דהוא דרך אכילה שיעורו בכזית הגם דשם משקין עליו. אמנם במג"א שם, מבואר דלא ס"ל כן בתוס', דדייק בתוס' הנ"ל דפת השרוי במשקה או ביין אוכלא הוא, הרי דס"ל דדוקא משום דהיין חשוב אוכל ותו אינו משקה על כן שיעורו בכזית, אולם אם היה עדיין משקה הגם דאוכלו שיעורו ברביעית. ולכן סיים דבסימן קנ"ח ס"ה, משמע דרוטב חשיב משקה (מהא דאם הטביל בו חשיב דבר שטבלו במשקה). והיינו משום דס"ל למג"א דכל דאיכא ליה דין משקה הגם דאוכלו חשיב משקה לגבי שיעורו רביעית. וע"ע בשעה"צ שם ס"ק ה'. א"כ לדעת המג"א כיון דאין שם משקה על שאר משקין לדעת הראב"ד אלא שם אוכל שפיר מצטרפין לאוכלין, משא"כ לדעת החזו"א תלוי אם הוא בדרך שתיה או בדרך אכילה.

הגליון הבא יצא בעז"ה לקראת

חנוכה
ויעסוק

בדיני שמן, בית הבד

ודין עכו"ם כזבים

תגובות, חידו"ת, הארות והערות עד 600 מילים בענינים אלו יש לשלוח ל:

T620@OKMAIL.CO.IL

עדיפות להערות קצרות

החומר יתקבל עד י' כסלו

לקבלת הקובץ במייל:

T620@OKMAIL.CO.IL

להנצחות, תרומות, ובכל

עניני הקובץ 03-6166360

פקס: 1533-6166360